

»ILLYRICUM HODIERNUM« IVANA LUČIĆA
I BAN PETAR ZRINJSKI

U svom djelu »De Regno Dalmatiae et Croatiae« objavio je I. Lučić šest geografsko-historijskih karata, od kojih šesta ima naslov »Illyricum hodiernum«. Ta karta, u izdanju »De Regno« iz 1668. g., nosi posvetu banu Petru Zrinjskom, a tekst posvete glasi:

»Illmo et Excell.^{mo} Domino

D.^{no} PETRO COMITI PERPETUO DE ZRIN
REGNORUM DALMATIAE, CROATIAE ET SCLAVONIAE BANO,
Bano Hereditario Maritimo

Presidii Legradiensis et peninsulae Marakoz* Hereditario Capitaneo,
et D.^{no} Comiti Hereditario de Lijcâ, Odoriâ, Corbaviâ, Almiso,
Clissâ, Scardonâ, Ostrovizzâ, Breberio, etc.

Argentinfondinarum in Gosdansio et Kosthanizzâ Libero Domino,
Sacrae Cesareae Majest.^{is} Consiliario et Camerario

Tabulam hanc D. D. D.
Ioannes Blaeu.«

Ta značajna posveta bila je u naučnoj literaturi, može se reći, gotovo potpuno nezapažena. Ne treba posebno isticati značenje činjenice što je Lučićev »Illyricum hodiernum« posvećen banu Petru Zrinjskom, pogotovu kad se ima pred očima sadržaj te karte i njena namjena. Veze I. Lučića sa Zrinjskima, koje su također do danas ostale neproučene (a na koje upućuje ova karta), također su od posebne važnosti za potpunije osvjetljavanje lika I. Lučića i za potpunije razumijevanje djela »De Regno Dalmatiae et Croatiae«. Zato ih je potrebno što je moguće potpunije promotriti na temelju podataka koji stoje na raspolaganju.

* Marakoz (sic!) – Muraköz – Međimurje.

Razlog što je posveta Zrinjskom ostala nepoznata sigurno je u tome što vrlo često primjerci »De Regno« nemaju uza se sve karte, a najčešće manjka upravo karta »Illyricum hodiernum«. Pored toga u izdanjima iz 1666. i 1667. g. ova karta ne nosi posvetu.¹

U Lučićevu vlastitom primjerku »De Regno«, koji se čuva u Biblioteci samostana sv. Frane u Šibeniku (Sign. Z. X. 8), posveta P. Zrinjskom ispisana je rukom. Opisujući taj primjerak u svojoj radnji »Aggiunte e correzioni autografe di Giovanni Lucio al „De Regno Dalmatiae et Croatiae“«,² P. Kaer (koji se jedini, tim povodom, osvrnuo na posvetu) donio je zaključak da se radi o primjerku karte koju je izdavač J. Blaeu poslao Lučiću na korekturu, i to negdje oko 1668–1670. Međutim, prema mišljenju Kaera, zbog smrti bana Petra Zrinjskog, posveta je postala bespredmetna i Blaeu nije smatrao potrebnim da mu Lučić natrag pošalje primjerak. Pri tom je Kaer još ustvrdio da je tekst posvete pisan rukom samog J. Blaeua, i to negdje oko 1668, kad je Zrinjski bio uveden u hansku čast i imao pravo na sve u posveti navedene naslove.

Treba odmah reći da su ti zaključci P. Kaera pogrešni jer ne odgovaraju stvarnom stanju. Karta »Illyricum hodiernum« u Lučićevom vlastitom primjerku poslana je doista od izdavača Lučiću, s molbom da mu saopći podatke o boji grbova i nazivu životinja u grbu Slavonije, kao i s napomenom da je bakrarezac nacrtao glave spomenutih životinja u pogrešnom pravcu.³ O tome svjedoče bilješke na karti pisane rukom izdavača. Međutim rukopis tih bilježaka posve je različit od rukopisa kojim je na toj karti napisana posveta Zrinjskom, kao i od Lučićeva rukopisa kojim su unijete neke dopune u kartu. (Te Lučićeve dopune nisu odštampane u primjerku iz 1666. g., gdje je ispravljen izgled slavonskog grba, kao ni u izdanju iz 1668. g., pa se može zaključiti da su nastale u razdoblju poslije 1668. g.) Boljim uspoređivanjem rukopisa kojim je pisana posveta, s pismom i bilješkama koje se nalaze kao prilog uz ovaj Lučićev vlastiti primjerak »De Regno«, a potječu od M. Španića iz Korčule, može se ustanoviti da se u posveti ne radi o rukopisu J. Blaeua, već o rukopisu M. Španića.³ Španić je neko vrijeme bio u

¹ Primjerci »De Regno« iz 1668. g. koji imaju uza se kartu »Illyricum hodiernum« s odštampanom posvetom banu Petru Zrinjskom nalaze se u Biblioteci Splitskog kaptola u Splitu i u Biblioteci Muzeja grada Trogira (Biblioteka Fanfogna).

² Rivista Dalmatica – N. Serie, V, Zadar 1912, str. 213–253 i posebni otisak, Zadar 1910, str. 1–41, s errata-corrige.

³ Da se radi o pokusnom otisku karte, vidi se iz toga što je legenda uz kartu odštampana bez ukrasnog okvira i amblema kuće Blaeu, a i grb Bosne nije do kraja izrađen kao u drugim kartama uz »De Regno«.

³ Mihajlo Španić, iz Korčule, živio je sredinom 18. stoljeća i od Stjepana Kačića iz Makarske posudio je Lučićev primjerak »De Regno«. Taj primjerak sadržava mnogobrojne Lučićeve rukopisne dodatke i ispravke. U prilogu tog primjerka sačuvalo se pismo S. Kačića M. Španiću u kojem Kačić moli da mu se povрати knjiga i koncept odgovora M. Španića. Na listu 1 verso nalazi se osim toga Španićev prijepis naslovne stranice »De Regno« iz 1668. i prijepis tekata pisma J. Blaeua I. Lučiću objavljenog u »De Regno«.

posjedu Lučićeva vlastitog primjerka i vršio uspoređivanje izdanja iz 1666. s onim iz 1668. g. i bilježio razlike. Tako je iz štampanog primjerka iz 1668. g. prepisao posvetu Zrinjskom oponašajući u svemu raspored štampanog teksta. To isto je učinio na posebnom listu prepisujuća izgled naslovne stranice izdanja »De Regno« iz 1668. g. Osim toga, činjenica da je posveta Zrinjskom odštampana na karti »Illyricum hodiernum« u izdanju iz 1668. opovrgava i Kaerove pretpostavke o neaktuelnosti posvete.

Iako treba odbaciti gore navedene pretpostavke P. Kaera u vezi s postankom i daljom sudbinom posvete, jer im protuslove iznesene činjenice, postavlja se pitanje koji je udio I. Lučića u toj posveti i može li se ona smatrati isključivim djelom samoga J. Blaeua. U svakom slučaju posveta Zrinjskom na tako značajnoj karti u »De Regno« nije odštampana bez Lučićeva znanja i odobrenja, a da je to slučajno bilo učinjeno, Lučić bi o tome sigurno pisao u pismima Valeriju Ponteu, u kojim pismima on vrlo često govori o toj karti.⁴ S obzirom na bliske i prijateljske odnose Lučića i Blaeua, ta se posveta, prema nosi potpis J. Blaeua, može dakako smatrati zajedničkom stvari Blaeua i Lučića, a vrlo je vjerojatno da je posvetu sastavio I. Lučić za izdavača.⁵ Slicnu praksu potvrđuje slučaj s izdanjem Petronija Arbitra, koje je također štampao J. Blaeu u Amsterdamu 1670. g.⁶ Uvodnu riječ pod naslovom »Typographus Lectori« sastavili su Gradić i Lučić, što se može zaključiti iz koncepta teksta, koji se čuva unutar rukopisne građe S. Gradića u Vatikanskoj biblioteci.⁷

U Lučićevu autografu »De Regno«, koji se također čuva u Vatikanskoj biblioteci (Sign. Vat. Lat. 6959), nalaze se Lučićevom rukom izrađene karte koje su objavljene kao prilog uz »De Regno«, ali među njima na žalost nema karte »Illyricum hodiernum«, premda ju je Lučić predvidio, što se vidi iz šeme priložene ovom rukopisu: »Dispositio tabularum geographicarum«. Doduše posveta u obliku u kojem je poznajemo nije mogla potjecati iz 1662. g., kad je nastao taj rukopis, ali je mogla biti u njega naknadno unesena, kao što je to slučaj s dodacima za genealogiju Zrinjskih unutar genealoške table »Comites Breberiensis de genere Dubich«, toga rukopisa čega nema u štampanom izdanju.⁸ Lučić je te dodatke unosio kasnije na više mjesta. Zbog toga je šteta što u ovom rukopisu nema karte »Illyricum hodiernum«.

⁴ Korespondencija I. Lučić - V. Ponte, Pisma br. 55 (16. II 1667), 67 (6. VI 1668), 58 (22. VI 1667), 92 (3. I 1672). Institut za nacionalnu arheologiju JAZU u Splitu. U Starinama knj. 31. i 32. B. Poparić je izdao ova pisma, ali im numeracija nije uvijek ista s numeracijom na originalu, jer je Poparić izostavljajući mnoga pisma slijedio svoju numeraciju. U Starinama su spomenuta pisma pod brojem 55, 58, 67 i 77.

⁵ Za odnos Blaeua i Lučića usporedi pismo J. Blaeua objavljeno u obliku posvete I. Lučiću u »De Regno« i korespondenciju I. Lučića V. Ponte.

⁶ »Integrum Petronii Arbitri fragmentum...«, Amsterdam 1670.

⁷ Usporedi Vat. Lat. 6919, fol. 36-37.

⁸ Usporedi Vat. Lat. 6959, fol. 10.

Međutim za posvetu je odlučno to da se ona uklapa u namjenu karte »Illyricum hodiernum« unutar Lučićeva djela »De Regno Dalmatiae et Croatiae«, o čemu će još opširnije biti govora, pošto se prethodno promotre podaci o vezama I. Lučića s obitelji Zrinjski i, koliko je moguće, utvrdi njihov obim i značaj, što sve treba da pridonese rasvjetljavanju gore navedenog pitanja.

U pismima I. Lučića Valeriju Ponteu, od 4. IX i 25. IX 1666, Lučić izričito navodi da vrši istraživanja na molbu grofa Zrinjskog.⁹ On tom prilikom saopćuje rezultate svojih istraživanja riječima: »Ora ricevo d'haver indovinato che li Zrini descendono dalli Breberiesi.«¹⁰ Na temelju pečata sa isprava, kao i drugih podataka koje je sakupio od svojih prijatelja suradnika iz domovine, Lučić je za Zrinjske nastojao utvrditi izgled grba knezova Bribirskih i izvršiti komparaciju s aktuelnim grbom obitelji Zrinjskih. Svoje rezultate u vezi s porijeklom obitelji Zrinjskih, kao i izgledom njihova grba, Lučić je sazeo u bilješci koja se čuva u rukopisu u Vatikanskoj biblioteci (Vat. Lat. 6919, list 114). Kasnije je ta svoja istraživanja dopunio i objavio ih u »Addenda vel corrigenda in „De Regno Dalmatiae et Croatiae“« (Venecija 1673) na str. 63–65, i u djelu »Memorie istoriche di Tragurio« (Venecija 1673, 1674) na str. 132. i 243. Lučić je na temelju analize isprava ustanovio da je Juraj Bribirski sin bana Pavla II 1437. u zamjenu za Ostrovicu dobio grad Zrinj, a njegovim potomcima podijelio je 1554. g. car Ferdinand grad Cakovac. Osim toga Lučić je istakao privilegij kralja Andrije II (111), kojim je 1293. g. Pavlu Bribirskom i njegovoj braći Jurju i Mladinu, kao i njihovim potomcima podijelio bansku cast primorskoga bana – »Banus Maritimus« – in perpetuo. U »Addenda vel corrigenda« Lučić navodi da se spomenuti privilegij čuva »apud comites Zrinios«, a u »Memorie istoriche di Tragurio« dodaje da ga je on sam vidio (»ch'habbi veduto«).¹¹

Gore navedene rezultate Lučić je osim toga unio u genealošku tablu »Comites Breberiensis de genere Subich« prije svega u vlastitom primjerku De Regno Dalmatiae et Croatiae (biblioteka samostana sv. Frane u Šibeniku), a iste dodatke nalazimo ispisane Lučićevom rukom na genealoškoj tabli u primjerku De Regno, koji je poklonio Jeronimu Paštriću (danas u Biblioteci Splitskog kaptola), kao i u primjerku De Regno, koji se čuva u biblioteci »Casanatense« u Rimu.¹² Slične bilješke nalaze se u rukopisnom kodeksu »Codex Lucianus«, koji se čuva u Naučnoj biblioteci u Zadru, Ms. 617, a isto tako i unutar rukopisne građe Lučićeve koja se čuva u Arhivu Splitskog kaptola.¹³

⁹ Korespondencija Lučić – Ponteu, br. 42. i 50; Starine br. 47. i 48.

¹⁰ Pismo Lučića od 4. IX 1666.

¹¹ I. Lučić, »Memorie istoriche di Tragurio ora detto Traù«, Venecija 1673, str. 132; »Addenda vel corrigenda in De Regno...«, str. 63–64; Lučićev vlastiti primjerk u Biblioteci samostana sv. Frane u Šibeniku, Sign. Z. X. 8, dva rukom pisana umetnuta folija uz str. 187.

¹² Biblioteca Casanatense, Roma, Sign. X, V, 1.

¹³ Arhiv Splitskog kaptola, Grada I. Lučića, Sign. 528, 529, 531–542.

Pored toga što je bio u vezi sa Zrinjskima, Lučić je bio u pismenoj vezi s Markom Forstalom, tajnikom i historiografom obitelji Zrinjskih. Pismo Marka Forstala od 7. I 1668. čuva se u građi I. Lučića u Kaplanskom arhivu u Splitu.¹⁴

Marko Forstal bio je tajnik Nikole Zrinjskog, a po njegovoj smrti i Petra Zrinjskog. Bio je angažiran u mnogim značajnim diplomatskim akcijama, vodio je talijansku korespondenciju za Zrinjske i bio je odgovornik Petrova sina Ivana Antuna s kojim je Lučić bio posebno povezan. Kao historiograf obitelji Zrinjski Forstal je tipičan predstavnik dvorske historiografije kakva je u to doba bila u modi u Austriji i našim sjevernim krajevima. Pripadali su joj dijelom i Juraj Ratkaj (*»Memoria regnum et banorum«*) i Franjo Ladanji (*»De gestis banorum regni Sclavoniae«*). Forstal je dao doprinos toj vrsti historiografije svojim djelom *»Stemmatographia Mavoritiæ Familiae Comitum de Zrin«*,¹⁵ koju je napisao poslije smrti bana Nikole Zrinjskog, *»iussu, cura et sumptibus«* njegove udovice Sofije Löbel. Forstalovo djelo zapravo je panegirik obitelji Zrinjski i posebno Nikoli Zrinjskom, više nego historija. U svojem izlaganju porijekla Zrinjskih Forstal se oslanja na Popa Dukljanina, Mavra Orbinija i Jurja Ratkaja. Uzimao je u obzir i legende, pa ističe da su Zrinjski potomci *»Gothorum seu Slavorum regibus«*. Kako je imao pred očima isprave, utvrđuje nasljednu bansku čast Zrinjskih i prebacivanje sjedišta obitelji iz Ostrovice u Zrinj pa onda u Čakovec. Forstal posebno opisuje posjede Zrinjskih, a naročito ističe herojska djela i ratničke uspjehe kojima se ta porodica odlikovala. Nikoli Zrinjskom daje naslov: *»Illyricorum Regnorum Prorex«*. (Rukopis Forstalova djela čuva se u Državnom arhivu u Beču, Fasc. Hung. 280, a prijepis [izgleda Vitezovićev] u Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu, R 3031.)

Pismena veza I. Lučića sa M. Forstalom, i obratno, imala je za temu poglavito porijeklo obitelji Zrinjskih, iako u pismu od 7. I 1668. nalazimo i pitanja koja je Forstal uputio Lučiću u vezi s riječi *»vražda«* i njenim značenjem. Forstal je od Lučića dobivao podatke i za uzvrat mu slao one u vezi s obitelji Zrinjski. Forstalu je bio dostupan arhiv obitelji Zrinjski u Čakovcu, pa u svojoj *»Stemmatographii«* često navodi da se pojedini dokumenat ili povelja koju citira, ili čak donosi u cjelini, nalazi u *»Csaktoriensis Pinacotheca«* ili *»Cartophylacium Chacatoriensis«*.¹⁶ Tom arhivu pripadala je i povelja kralja Andrije II (III) iz 1293.

¹⁴ Arhiv Splitskog kaptola, Sign. 532, list. 203.

¹⁵ *»Stemmatographia Mavoritiæ Familiae Comitum de Zrin ob oppressos et detriumphatos toties Otomanos, toto orbe conspicuos; directione et auspiciis Celeberrimi Ducis et Herois Nicolai à Zrinio, Illyricorum Regnorum Proregis, Aurei Velleris Equitis, S. C. Majestatis Consiliarii Intimi etc. incepta; Jussu deinde, cura et sumptibus Mariæ Sophiæ de Löbel ejusdem Viduæ, Per R. P. P. Marcum Forstal Hybernum. Ord. S. Augustini SS. Theolog. Doct. et Profess. ac per Austriam Provinciale ejusdemq. Herois Theologus concinata et absoluta. Djelo je nastalo poslije 1664. g.*

¹⁶ Forstal, o. c., Rukopis Nacionalne biblioteke u Zagrebu, R 3031, fol. 16 - 16 verso.

kojom kralj podjeljuje naslov »Banus Maritimus« Pavlu Bribirskom, njegovoj braći i nasljednicima, a koju je Lučić kako sam kaže vidio. Forstal je u svom djelu »Stemmatographia« donio čitav tekst ove značajne povelje, i pri tom naveo da se ona čuva u »Cartophylacium Chacatomensis« pod »Num. 490« (v. fol. 20 rukopisa u Nacionalnoj biblioteci u Zagrebu, R 3031). Taj tekst neznatno se razlikuje od onoga koji je, tada koderu na temelju isprave iz arhiva Zrinjskih, objavio Lučić u »Addenda vel corrigenda« na str. 63. Kazluke u tekstu potvrđuju da Lučić nije prepisao ovu ispravu iz Forstalova djela, ali je vrlo vjerojatno da ga je Forstal na nju upozorio i da mu je čak pokazao original na uvid. Nije isključeno da je Lučić dobio ovu ispravu na uvid i od samog Petra Zrinjskog. Iz pisma Valeriju Fonteu, od 4. rujna 1666, može se zaključiti da se Lučić sreo sa Zrinjskim, i da je tom prilikom postavio tezu o porijeklu Zrinjskih od knezova Bribirskih, nakon čega je bio zamoljen od Zrinjskog da u tom pravcu izvrši istraživanja. Je li se taj susret zbio g. 1666. ili ranije, teško je sa sigurnošću tvrditi. U svakom slučaju Petar Zrinjski je 1666. boravio u Veneciji, gdje se već od 1665. pokretalo pitanje priznavanja mletačkog plemstva obitelji Zrinjskih kao nasljednika porodice Bribirskih knezova. Marko Forstal boravio je 1667. g. po tom poslu u Veneciji, gdje je zastupao Zrinjske, podnio dokumente i bio svjedok pri obnovi plemstva Zrinjskima. U Arhivu SR Hrvatske u Zagrebu čuvaju se ovjerovljeni prijepisi svih dokumenata koji su bili izdana u povodu obnove mletačkog plemstva Zrinjskima, a vuku svoju provenijenciju iz arhiva grofa Fantogne u Trogiru. Te dokumente objavio je E. Laszowski (Vjesnik zemaljskog arhiva, knj. XIII, Zagreb 1911, str. 45-53) pod naslovom »Knezovi Šubići kao mletački plemići«, pri čemu nije naveo da je o tome već 1673. pisao Lučić. U svom djelu »Addenda vel corrigenda«, na str. 65, Lučić je istakao da su Pavao Bribirski i njegova braća Mladin i Juraj 1314. po odluci mletačkog dužda J. Superancija, postali mletački plemići,¹⁷ a u »Memorie istoriche di Tragurio« na str. 243. Lučić je naglasio da je ovaj privilegij plemstva 1667. obnovljen knezovima (grofovima) Zrinjskim kao potomcima kneza Pavla II. Može se ustvrditi da je Lučić, ne samo znao za akciju Zrinjskih, već da je ustvrditi da je Lučić, ne samo znao za akciju Zrinjskih od roda Šubića Bribirskih, u njoj sudjelovao i surađivao. Nije isključeno da su prijepisi koji se čuvaju u Arhivu SR Hrvatske u Zagre-

¹⁷ »... ceterum pendet in quo Aquila expensis elis cernitur, et infra ala itidem Aquilae sed grandis (antiquo Breberiensium insigne) cum litteris circa sigillum + S. PAVLI SECUNDI COMITIS TRAGURIENSIS. Hacque Paulum eodem titulo Comitum Tragurii Patriatuum Venetum confectum simul cum fratribus consecutus Mladino et Gregorio pro se, et eorum posteris in perpetuum. Privilegium Joannis Superanti Ducis Venetorum diei 29 martii 1314 testatur, cuius filius Georgius cum anno 1347 die 3 Julii Comitatum Ostrouizae Ludovico Regi Vngariae cessionasset locoque ipsius Zrinum accepisset, ab inde ipse, ab eoque descendentes Comites Zrinii nuncupati sunt«. U Lučićevom vlastitom primjerku (Šibenik) na rukom pisanom umetku uz p. 209. Lučić je dalje napisao »nuperque Petrus cum filio Joanne Antonio et Adamo... filio q...«. Na ovom mjestu papir je otrgnut pa se tekst prekida. Vjerojatno je slijedilo ono što je Lučić napisao u »Memorie istoriche di Tragurio«.

bu bili izrađeni za njegove potrebe. U arhivu Fanfogna, odakle su preuzeti u građu D. Farlatija, nalazilo se dosta Lučićevih rukopisa, što se još danas može razabrati u kodeksima koji se čuvaju u Arhivu SR Hrvatske u Zagrebu.¹⁸ Prijepisi o kojima je riječ bili su međutim izvađeni i stavljeni pod signaturu Doc. med. aevi 1314, gdje se danas više ne nalaze, već su negdje zatureni. Stoga se ne može provjeriti ne nalazi li se možda na prijepisu neka opaska ili bilješka koja bi tačnije odredila provenijenciju ili možda upozorila na Lučića.¹⁹ Svakako ovjerovitelj prijepisa je Ivan Cupareo, arhiđakon splitski. Jedan Ivan Cupareo iz Spilite bio je Lučićev prijatelj. Živio je u Veneciji i bio prijatelj kardinala P. Bassadone.

Sigurno je da će dalja proučavanja Lučićevih veza sa Zrinjskima pružiti još više građe, pa istraživanja u tom pravcu treba nastaviti. Lučić je bio, kako se vidi, usko povezan s obitelji Zrinjski, sa Petrom Zrinjskim, Ivanom Antunom Zrinjskim i njihovim tainikom Markom Forstalom. Za Zriniske je vršio mnogobrojne analize listina, sfragistička i heraldička proučavanja²⁰ radi dokazivanja veze između Zrinjskih i Šubića Bribirskih. Imao je pred očima važnu ispravu kralja Andrije iz 1293. g., koja se čuvala u arhivu Zrinjskih u Čakovcu, znao je za njihove korake u vezi s dobivanjem, odnosno obnovom, mletačkog plemstva i u tome pridonio svojim istraživanjima.

Pri utvrđivanju odnosa I. Lučića prema Zrinjskima treba također voditi računa o njihovu političkom aspektu. Uspjesi Zrinjskih u ratovima protiv Turaka naišli su na odjek u svijetu. Kod naših ljudi pojava mladih i sposobnih banova Nikole i Petra probudila je nove nade u uspješno odoljevanje turskim nanadajima, a čak i nade u definitivni turski poraz. Zrinjski su, i pored nezadovoljstva bečkoga dvora, koliko god je bilo moguće, sudjelovali u kandijskom ratu koji je biesnio u našim krajevima od 1645. g. Sam Petar Zrinjski poduzeo je i pomorsku akciju 1654. g. i našao se u Dalmaciji stigavši i dalje od Dubrovnika.²¹ U svojim akcijama Zrinjski su se oslanjali na Veneciju, bili su s njom u trgovačkim odnosima, pri čem su određenu ulogu imali rudnici Zrinjskih u Gvozdanskom i Kostajnici, iz kojih se opskrbljivala i Venecija.²² Petar

¹⁸ Arhiv SR Hrvatske u Zagrebu, Misc. kut. 4. fol. 154, 205, 241. i dalje.

¹⁹ Laszovski je u citiranoj radnji »Knezovi Šubići kao mletački plemići«, Vjesnik Zem. arhiva, XIII, Zagreb 1911, na str. 47, objavio genealogiju Šubić-Zrinjskih kojim je on izradio na temelju gore navedenih dokumenata. Ova genealogija potpuno se podudara s genealogijom koju je izradio Lučić i ubilježio rukom u vlastiti primjerak »De Regno«. O porijeklu Zrinjskih, dobivanju mletačkog plemstva, pisao je tendenciozno i nepotpuno F. Banfi, L'origine della famiglia Zriny, Archivio storico per la Dalmazia, vol. XVI, XVII, 1934. g.

²⁰ Korespondencija Lučić-Ponte, br. 50, 25. IX 1666, br. 60, 12. X 1667; Starine br. 48. i 57. Usporedi i bilješku 17.

²¹ A. Vučetić, Un' escursione di Pietro Zrin in Dalmazia nel 1654, Venecija 1913, Nuovo Archivio Veneto - Nuova Serie vol. XXVI; V. Koščak, Korespondencija Dubrovačke vlade s N. Frankopanom i P. Zrinjskim, Zbornik Historijskog instituta JAZU, vol. I, str. 197-201.

²² up. V. Koščak, o. c. str. 211. bilj. 18.

Zrinjski bio je »amicissimo della Republica« i osobno je u Veneciji nudio svoju ratnu pomoć. Preko Venecije su se odvijale i diplomatske akcije Zrinjskih u kojima je sudjelovala Petrova žena Katarina. U Veneciji su se štampala i djela Zrinjskih: Petrova »Adrijanskog mora sirena« 1660. i Katarinin »Putni tovaruš« 1661. g. Oslon Zrinjskih na Veneciju i težnja za samostalnošću spram Bečkog dvora, u neku se ruku podudara s Lučićevom težnjom za autonomijom Dalmacije i dalmatinskih gradova, pri čem je na Veneciju, kao i na Austriju, trebalo računati kao na realnu političku i vojnu snagu kraj stalnih turskih upada i prijetnja. Istjerivanje Turaka uz pomoć evropskog saveza država moglo je omogućiti i utvrditi realnu samostalnost Dalmacije, Hrvatske, Slavonije i Bosne i ostalih slavenskih naroda i zemalja na Balkanu. Konceptiju organiziranja protuturskog saveza u doba opadanja turske moći zastupali su Stjepan Gradić i sam Ivan Lučić, a Gradić je formulirao u traktatu »De presenti statu Ottomanici imperii« 1661. g.,²³ i u kasnijim sastavcima s istim sadržajem, kao što je na primjer poslanica Valeriju Ponteu 1665. g.²⁴ Uvjeren u opadanje moći Turskoga imperija, Gradić je radio na okupljanju protuturskih snaga u Evropi i poduzeo niz diplomatskih akcija. Sigurno je da su Zrinjski, kao najkonkretnija i ujedno najjača udarna snaga na terenu, u tim planovima imali značajnu ulogu, što dolazi do izražaja u Gradićevu traktatu gdje se opisuju uspjesi Zrinjskih protiv Turaka. Treba imati na umu da su i Zrinjski, sa svoje strane, poduzimali sve da se organizira uspješan protuturski front i očekivali pomoć evropskih zemalja.

Lučić je u gore opisane Gradićeve planove bio upućen i uključen na svojstven način, što se razabire iz Lučićevih pisama Valeriju Ponteu, gdje ga podrobnije izvješćuje o svim Gradićevim diplomatskim akcijama u korist onoga što Lučić naziva »naša stvar«, a to je uspjeh u borbi protiv Turaka i sloboda domovine.²⁵ Lučić je bio, kao i Gradić, uvjeren da udružene evropske sile mogu učiniti uspješnom borbu protiv Turaka, započetu od Hrvata. Pomoć organizirane antiturske fronte vojnim uspjesima Hrvata može uroditi zbacivanjem turskog jarma kod ostalih slavenskih naroda i konačno istjerivanjem Turaka iz Evrope. To svoje mišljenje formulirao je Lučić u uvodu u svoje djelo »De Regno Dalmatiae et Croatiae« (taj uvod ostao je do danas u Lučićevoj rukopisnoj građi, u Arhivu Splitskog kaptola, neobjavljen i nepoznat) ovim riječima:

»At cum hac Nostra aetate in Dalmatia bellum Turcicum emerserit, in quo praeter hominum expectationem multae res egregiae gestae sunt; quae si exacte perpendantur, tam exiles non sunt, ut ex eis via percipi non possit, qua tremendum adhuc Christiano Nomini Ottomanicum Imperium frangi posset, si Croatorum conatibus D. O. M. misericorditer

²³ »De presenti statu Ottomanici imperii anno 1661«, Vat. Lat. 6907, Nacionalna biblioteka u Zagrebu, R. 3232.

²⁴ Vat. Lat. 6907, str. 38-43.

²⁵ Korespondencija Lučić-Ponteu, br. 31 - 11. XI 1662; br. 36 - 1. IV 1664.

favente Christianorum unitae vires accederent, Slaviquae caeteri Turcarum iugum excutere inhiantes, caepta Croatorum continuarent Mahometica superstitio ex Europa pelli posset.»²⁶

Iz daljeg teksta ovog neobjavljenog uvoda može se zaključiti da je Lučić svojim djelom »De Regno Dalmatiae et Croatiae« želio upoznati čitaoca s prošlošću zemalja, koje su, zbog turskih ratova, bile u središtu pažnje evropske javnosti i politike. Želio je pri tom da ukloni mnoge pogreške i zablude kojima je obilovala dotadanja historijska literatura o našim krajevima. Želio je također (što se može zaključiti iz ovog uvoda kao i iz čitava Lučićeva opusa) da, pišući historiju na temelju činjenica dokumenata, naglasi historijsko-pravni kontinuitet samostalnosti ovih zemalja, koji su susjedne sile počele ugrožavati i rušiti.

Aktuelna namjena Lučićeva djela našla je odjeka u mnogobrojnim ekskursima i usporedbama unutar čitavog teksta De Regno, a naročito je došla do izražaja u šestoj knjizi gdje se napose, uz historijsku retrospektivu, opisuje aktuelno stanje Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. O tome govore već i sami naslovi šeste knjige De Regno: » – De moribus Croatarum recentioribus, – De moribus Dalmatarum recentioribus, – Dalmatiae et Croatiae fines recentiores, – De Sclavonia, – De Vlachiis.«²⁷

Uz šestu knjigu svog djela Lučić je predvidio šestu historijsko-geografsku (zapravo političku) kartu koja je vezana uz koncepciju i raspored »De Regno Dalmatiae et Croatiae«. Aktuelno stanje i suvremeni Lučićevi pogledi došli su ovdje do još jačeg izražaja. Dalmaciju, Hrvatsku, Slavoniju i Bosnu stavio je Lučić, u duhu vremena, pod zajednički naslov »Illyricum hodiernum«, pri čem je došlo do izražaja i hrvatstvo i slavenstvo (treba imati u vidu i tadašnju sinonimnu upotrebu toga imena kao i uključivanje srpske narodnosti pod zajednički naziv Slaven), kao i još uvijek živa, a u XVII stoljeću sve više obnavljana, antička tradicija naših krajeva. Ova terminologija nesumljivo je odraz terminologije i shvaćanja koje je vladalo u krugu naših ljudi okupljenih u Rimu oko Zbora Sv. Jeronima, a porijeklom iz Dalmacije, Hrvatske, Slavonije i Bosne. I sama karta naših dosti na onu koja je izrađena 1663. za potrebe toga zbora, a izradio ju je Andrea Buffalini.

Aktuelno političko stanje izrazio je Lučić u legendi ove karte koja glasi:

»ILLYRICUM HODIERNUM – Quod Scriptores communiter SCLAVONIAM, Itali SCHIAVONIAM nuncupare solent, – in Dalmatiam, Croatiam, Bosnam et Slavoniam distinguitur.

Sed cum ejus majorem partem Turcae obtineant, in Praefecturas eorum more Sanzacatus dictas divisum est, reliquum autem Veneti, Ungari et Ragusini tenent. Sanzacatus sunt BOSNA, Residentia Basse: FOXEGA; CERNIK; BIHAK; LIKA et KRBAVA; CLISSA; HERZEGOVINA.«

Treba napomenuti da je karta »Illyricum hodiernum« ukrašena i grbovima. Lijevo gore nalaze se grbovi Bosne i Dalmacije a desno Sla-

²⁶ Grada I. Lučića, Arhiv Splitskog kaptola, Sign. 528, list 6.

²⁷ »De Regno Dalmatiae et Croatiae«, str. 271–286.

vonije i Hrvatske. Ovi grbovi povezani su (dva po dva) zajedno girlandama i vrpcama. Povrh svakog grba nalazi se kruna koja ističe da je svaka od tih zemalja »Regnum«. Da se to ne odnosi samo na prošlost, svjedoči i tekst posvete Zrinskijima.

Kao objašnjenje svojim kartama Lučić je za sve karte u »De Regno« izradio pregled pod naslovom: »Dispositio Tabularum geographica-rum«. ²⁸ Taj pregled odnosno šema za tablu šestu glasi:

»Illyricum Hodiernum: Dalmatia, Croatia, Bosna, Sclavonia. Nunc di-
visum in - *Christianum iuris*: - Ungarici partes occidentales Sclavoniae,
Croatiae, Dalmatiae; - Veneti et Ragusini: Dalmatiae pars orientalis cum
insulis.

- *Turcicum*: - Bassalacatus Bosna cuius Sanzacatus sunt: Bosna, Po-
xega, Cernik, Bihak, Lica cum Krbaua, Chlissa, Herzegovina.«

U ovoj šemi još više se objašnjava slika postojećeg političkog stanja, a naglasak je ovog puta na preciziranju teritorija u posjedu kršćanskih vlasti spram onog u vlasti Turaka, što je još bliže Lučićevoj želji da objasni pozicije turskih i protuturskih snaga u našim krajevima, a također i njegovoj želji za formiranjem antiturskog fronta.

Suvremenu namjenu karte »Illyricum hodiernum« i djela *De Regno* o još bolje ilustrira činjenica da je Lučić i za Atlas J. Blaeua priredio kartu »Illyricum hodiernum« i za tu priliku izradio komentar pod naslovom »In tabulam Illyrioi hodierni - Illyricum sive Sclavonia«, u kojem je sažeto iznio rezultate što ih je opširno i argumentirano obradio u *De Regno*. U tom komentaru, čiji se rukopis dosada nepoznat (!), čuva u Lučićevoj građi u Arhivu Splitskog kaptola (Sign. 528, list 88-94), ukratko se opisuje prošlost naših krajeva i dakako njihovo aktualno političko stanje. Taj komentar Lučić naziva »Summario« u pismima Valeriju Ponteu, iz kojih se pisama razabire da je Lučić do njega mnogo držao, slao ga brojnim prijateljima, a preveo ga je i na talijanski. ²⁹

J. Blaeu štampao je Lučićev »De Regno Dalmatiae et Croatiae« o svom trošku, zbog naučne vrijednosti ovog djela, Lučićeva ugleda i prijateljstva, ali učinio je to čini se, u velikoj mjeri i zbog aktualnosti teme, ako ne i poglavito radi toga. Blaeu je znao da će Lučićevo djelo naići na zanimanje u Evropi, a time i na knjižarskom tržištu postići uspjeh. Prošlost krajeva, koji su nekoć pripadali rimskom carstvu, u Evropi koja je u 17. stoljeću pokazivala naročito velik interes za antiku i povijest, bila je za Blaeuove suvremenike privlačna tema, pogotovu kad se doda zanimanje za ratna zbivanja, koja su se na tom teritoriju u to vrijeme odigravala. Koliki je bio interes u Evropi za stanje u našim krajevima, i da je o tome J. Blaeu vodio računa, govori i či-

²⁸ Šema svih Lučićevih karata pod naslovom »Dispositio tabularum geographica-rum«, vrlo često, kao i same karte, manjka u primjercima »De Regno«. Lučić je istu takvu šemu izradio za svoj komentar »In tabulam Illyrioi hodierni«, koji se štampao.

²⁹ Građa I. Lučića, Arhiv Splitskog kaptola, Sign. 528, list 86-87 v. Korresponden-cija Lučić-Ponte, 16. II 1667. br. 55; Starine, 53.

njenica što je J. Blaeu zamolio Lučića da za novo izdanje karte »Illyricum hodiernum« opiše izgled novih granica utvrđenih poslije završetka kandijskog rata.³⁰

Kad se nakon ove analize, a u okviru aktualne namjene karte »Illyricum hodiernum« i djela *De Regno* promotri posveta banu Petru Zrinjskom, onda se može zaključiti da se posveta ne odnosi samo na spomenutu kartu već i na »De Regno Dalmatiae et Croatiae«. Valja, osim toga, istaći da se ova posveta temelji i na osobnim, prijateljskim vezama Lučića s obitelji Zrinjskih. No kudikamo je važnije i značajnije što ona izlazi iz Lučićeva opisanog političkog stava i u skladu je sa suvremenom akcijom oko stvaranja protuturskog fronta i oslobođenja naših krajeva. Kao sposoban i hrabar ratnik Petar Zrinjski bio je za suvremenike simbol oslobođenja od turskog jarma (treba se prisjetiti da je velik broj djela suvremenih književnika i historičara bio posvećen Zrinjskom, među kojima valja istaći Lučićeve suvremenike i znance: J. Ratkaja, R. Levakovića, V. Menčetića), a kao »Illyricorum Regnorum Prorex« (kako su također Zrinjske nazivali suvremenici) mogao je, kao realni nosilac političke vlasti, biti simbolom autonomnosti i jedinstva naših, kako se to iz Lučićeve karte »Illyricum hodiernum« lijepo vidi, raskomadanih i stranim silama podvrgnutih, zemalja i naroda, koje je Lučić okupio pod naslovom »Illyricum hodiernum«.

Za ocjenu Lučićeva lika, kao i njegova djela »De Regno Dalmatiae et Croatiae«, naprijed izneseni podaci i činjenice od velike su, gotovo presudne važnosti.

Ako se ima na umu da je Lučić još 1651. g. svoja povijesna istraživanja dovodio u vezu s aktualnim političkim pitanjima, te predlagao da se pravo Venecije na rang kraljevine (u slučaju gubitka Krete) dokaže s pomoću historijski utvrđenog kraljevskog naslova Dalmacije, onda se vidi da Lučiću nije bilo daleko povezivanje rezultata povijesnih istraživanja s aktualnom političkom tematikom.³¹

Međutim Lučić, koji je već od 1630. g.³² marljivo i sve intenzivnije sabirao, prepisivao i proučavao historijske izvore, zasnovao je svoje povijesno proučavanje mnogo šire, u želji da napiše djelo trajne naučne vrijednosti, koje će, u skladu sa postulatima moderne povijesne znanosti, što potpunije osvijetliti i utvrditi prošlost njegove domovine i biti također od koristi za razumijevanje i rješavanje suvremene problematike. Iako proučavanje kraljevskog naslova Dalmacije nije prestala biti tema njegovih proučavanja, pisanje djelca za momentane političke po-

³⁰ Korespondencija Lučić-Ponte, br. 92 - 3. I 1672. »...mi capitano lettere di Olanda, nelle quali vengo ricercato, ch'aggiungessi nel summario la divisione de Confini ultimamente stabiliti con Turchi...«

³¹ Korespondencija Lučić-Ponte, br. 3 - 16. X 1651.

³² Lučić je već 1630. g. prepisivao »Historia Salonitanorum pontificum atque Spalatenisium« Tome Arcidakona, proučavao listine u Trogiru radi dokazivanja prava trogirске crkve, oko 1642. prepisivao listine iz samostana sv. Marije i sv. Kršćvana u Zadru. v. Grada I. Lučića, Arhiv Splitskog kaptola.

Usporedi i prepise Zavorovičeva djela u Naučnoj biblioteci u Zadru Ms. 616.

trebe prepustio je tada svojim prijateljima i suradnicima F. Divniću i Š. Ljubavcu. I upravo u toku daljeg opsežnog rada i mučnog probijanja do prave istine, zamagljene zabludama i naučnim stramputicama (Pop Dukljanin, Orbini, Mrnavić) – pri čemu su ga potrebe za novim naučnim spoznajama i historijskom građom kao i želja za potpunom samostalnošću doveli u Rim – aktuelni, neposredni motivi koji su ga zaokupljali 1651. g., prerasli su okvire interesa Dalmacije unutar usko mletačkih interesa u doba kandijskog rata. Konceptija njegova djela uključila se u opće evropske političke odnose u času slabljenja turske moći i protegla svoj interes na čitav teritorij od Drave do Jadrana.

U spomenutom neobjavljenom uvodu u djelo *De Regno Lučić* je napisao: »Imperfectum opus texere non ignoro, at amor patriae veritatisque detegendae desiderium ad scribendum me impulsit...«³³ Ova dva motiva »ljubav prema domovini i ljubav prema istini« nalaze se isprepleteni u Lučićevu »*De Regno Dalmatiae et Croatiae*«: njegov razvijeni i čisti naučni interes za prošlost i njegovo živo zanimanje za sadašnjost domovine. Karakteristika je Lučićeva djela u tome što nije dopustio da ga ljubav prema domovini uvede u naučne stramputice rodoljubnih fantazija, kao i to da ga ljubav prema čistom naučnom interesu ne ostavi hladnim za aktuelne potrebe domovine. Lučićeva trijezna narav i sretno spajanje dvaju motiva, koji su ga poticali da piše, pridomijeli su da je Lučić ostavio djelo trajne vrijednosti a time, kao što je to sam zaželio u oporuci iz 1654. g., i pravi: »Testimonium amoris patriae«.³⁴

»Ako rodoljublje ima djelotvorno biti, i ako se rodoljubom smije prozvati samo onaj, koj svoju ođanost prema domu i narodu djeli zasvjedočuje, tada se Lučić ima pribrojiti najodličnijim rodoljubom, koje je ikada Dalmacija porodila, jer malo tko od njezinih sinova uloži toliko truda, da prošlost njezinu na svjetlo iznese: malo tko njezino ime toliko pronese u svijet učeni.«³⁵

Gore citirane riječi Franje Račkog, još danas imaju svoju punu važnost, a prikazani odnosi Ivana Lučića sa obitelji Zrinjski, posveta banu Petru Zrinjskom na karti »*Illyricum hodiernum*«, sama karta i Lučićeve koncepcije izložene u neobjavljenom uvodu u *De Regno*, sigurno će doprinjeti još svestranijem i cjelovitijem sagledavanju njegova života i djela.

³³ Građa I. Lučića, Arhiv Splitskog kaptola, Sign. 528, fol. 5.

³⁴ Ovaj testament napisao je Lučić u Trogiru pred odlazak u Rim 1654. g. Prijepis se čuva u Biblioteci Samostana sv. Frane u Šibeniku, »*Libro A Traù*«, list 93, a tekst je cjelovitiji od onog koji se čuva u obitelji Cerinea a objavio ga je C. Fisković, »*Oporuka i kodiciel Ivana Lučića*«, *Vjestnik Hrvatskog Državnog arhiva*, br. 9–10, Zagreb 1941, str. 73.

³⁵ Fr. Rački, *Povjestnik Ivan Lučić Trogiranin*, Rad JAZU, vol. 49, Zagreb 1879. str. 100–101.

